

Guerra civil a Mallorca

Franz Blei

[versió catalana (provisional):

Miquel Flaquer i Miquel Llull]

(*Die Stunde*, Viena, 4, 6 i 7 d'octubre 1936.)

I

Un poble mallorquí a vorera de mar: cent cinquanta indígenes, pescadors que surten a pescar amb les seves barques durant la nit, petits pagesos, un ferrer, un barber que només afaita i talla els dissabtes, dos cafès petits, un parell de botigues on es poden comprar espadenyes, verdures, vaixel·la de fang i l·laminadures per als

nombrosos nins, una botiga minúscula on de tant en tant pengen un me escorxat, l'estanc per a tabac i segells, on dos cops al dia s'atura el transport de correus, al migdia i cap a l'horabaixa, que enllaça amb la darrera estació de tren, a deu quilòmetres de distància. Des de febrer, quan els ametllers florits estenen un vel blanc-rosat perfumat sobre el marró ferruginós i el verd de Mallorca amb l'esclat de la primavera, arriben els estrangers. Cap a l'estiu, n'hi ha uns dos-cents. S'allotgen a l'únic hotel del poble o lloguen, si volen quedar-s'hi més temps, cases encantadores construïdes pels indígenes amb els seus estalvis: la casa rendeix un 6%, el banc paga com a màxim un 4%.

A dos quilòmetres de distància s'hi troba el poble més proper, on les dames estrangeres van de compres: té dues botigues amb teixits lleugers típics del país i les modistes que els treballen amb destresa. També té la farmàcia i el metge. Sigui on sigui que estiguis al poble i miris cap al sud, veuràs el poble blanc amb les seves torres de l'època àrab. El diumenge també hi ha cinema, triat al gust de la gent del poble, ja que els estrangers són visitants escadussers. La pel·lícula, normalment d'uns dos anys d'antiguitat, està plena de talls. I, és clar, és muda. El poble de pescadors ha «florit» en els darrers cinc anys, com se sol dir. Els estrangers vengueren cada vegada més. En aquell temps, eren només una dotzena els que visitaven aquest poble allunyat, a la costa est. Aquest any estaven preparats per rebre 500 persones. Es va construir molt. Un forner suís feia pa blanc. Fa dos anys, un rus va obrir un bar. L'any passat, un alemany n'hi va obrir un segon. El barber va enviar la seva dona grassa a Palma per a aprendre a fer permanents i la seva botiga reformada estava oberta cada dia. Des de fa tres anys, hi havia una colònia d'estrangers al poble, que hi passaven l'hivern. Els dos mesos de pluges es suportaven, ja que a l'illa representen l'hivern. Una vegada en aquests darrers quatre anys va nevar: va caure un centímetre de neu al matí i va durar una hora. Tot el trànsit es va parilitzar per aquest esdeveniment hivernal. Però abans que els nins poguessin començar a llançar boles de neu, ja s'havia fos: ni la neu més persistent resisteix una temperatura hivernal de 18 graus Celsius al sol.

En aquest poble idíl·lic, el 19 de juliol, la ràdio de Barcelona hi va dur la guerra civil. L'assassinat d'un polític de dretes, un acte de venjança per raons privades, no polítiques, va ser el detonant de l'alçament, un any abans del que volien els falangistes (com es diuen els feixistes espanyols). El partit, prohibit pel govern, va admetre que s'havia preparat per a l'alçament. També ho va demostrar aquí, al poble: el dia següent hi havia vint camises blaves amb el fusell a l'espatla,

detencions i deportacions de nadius d'ideologia esquerrana cap a la presó de Palma.

No hi va haver cap resistència. La població de Mallorca i d'Eivissa és principalment pagesa i religiosa. Hi ha pobres, sí, però no veuen la misèria com una amenaça imminent. Fins i tot els artesans emigrats cap a altres llocs senten la temptació de posseir una petita parcel·la de terra, per petita que sigui, pel cor pagès que corre per les seves venes. Amb la manca d'exigències dels espanyols, que no són bevedors ni s'asseuen als bars, i la baratura dels aliments, es pot considerar un bon sou guanyar quatre pessetes (tres xílings) al dia. Treballen sense afany, no es maten de feina. La paraula *tempo* [de pressa] no té significat. Però *mañana*, que vol dir *demà*, de fet significa *tal vegada o ja ho veurem*.

Al continent espanyol hi ha misèria. No només a les grans ciutats industrials. També al camp. La gran propietat amb el seu sistema de llogaters i subllogaters ha portat a centenars de milers de treballadors agrícoles (és a dir, treballadors temporers) a viure en la misèria. Només el 60% de les terres cultivables ho són, de cultivades. El 40% roman en estat salvatge. El govern republicà ha fet grans concessions de terres a aquests treballadors agrícoles empobrits. Però no els podia proporcionar ni els diners per a conrear-les ni els mitjans per fer-ho. El sistema tributari espanyol està podrit i no és capaç d'omplir les arques de l'estat. Uns ingressos anuals de 12.000 pessetes paguen els mateixos impostos que un de 120.000 pessetes. Malgrat que la pesseta és una moneda forta, coberta per més de dues vegades el seu valor nominal en or. El govern no tendria cap dificultat a col·locar un emprèstit d'uns vuit mil milions. Però no és tant la misèria material el que porta a aquestes masses a la desesperació, sinó la misèria espiritual. Per això, a Espanya només es pot parlar en un sentit molt general d'una lluita de classes (com en altres llocs, aquest terme tampoc no s'ajusta a la realitat). Més aviat: els analfabets volen aprendre a llegir, escriure, comptar. Volen escoles.

El govern republicà, en el seu moment, va prohibir l'ensenyament a les monges –que sense dubte tampoc no complia amb els requisits actuals–, amb el resultat que, per exemple, a Barcelona, 60.000 nins no tenien escola: no hi havia ni edificis ni professors. Va cedir a la pressió popular, però no tenia cap alternativa preparada. Passava el mateix amb el repartiment de terres: els treballadors agrícoles tenien una parcel·la de terra, però no tenien diners per comprar una arada o una vaca.

No, en el cas de la guerra civil espanyola, no es pot parlar d'una lluita de classes. Des del poble i des de lluny es veu un palau en un pujol, visible des de la mar i des de la terra, que Juan March, l'home més ric d'Espanya i fill d'aquesta zona (va pasturar porcs per aquí de petit), va fer construir. Diguem que no és gaire estimat pels seus conciutadans. En l'inici de la guerra civil, va prometre donar la seva propietat i la seva sang a la Falange. No va haver-hi necessitat de donar la sang, ja que era un home gran. Però va donar diners per comprar avions italians, caces i grans bombarders, els va donar, com a comerciant que és, avançant-lo al futur govern falangista i així fent un gran negoci.

Els pescadors, els pagesos i els joves del poble que es posen la camisa blava coneixen molt bé la història de Juan March, i tot i així, els pobres, són partidaris del seu partit. L'ésser humà no només viu de pa, el que realment li importa, creu ell, són els seus somnis, la seva il·lusió, qualque cosa que no ve del món real de la seva existència física.

II

A la resta del continent, va ser l'exèrcit qui en el seu moment va derrocar al dictador i va establir la república. Ara, és l'exèrcit qui vol enderrocar la república democràtica i establir la dictadura militar. Contra aquest exèrcit i el seu futur dictador lluiten no només els partits d'esquerra marxistes i anarcosindicalistes, sinó també els bascos estrictament catòlics del nord, perquè temen per les seves llibertats sota una dictadura, igual que els catalans amb les seves. I contra la Falange, lluiten els 300.000 homes de la Guardia Civil, una força policial militaritzada amb tancs, armes pesades i avions, totalment impopulars entre la població. Però també en el bàndol de la Falange hi ha una estranya combinació d'elements. Els carlins, especialment nombrosos a Mallorca (porten boines vermelles i una gran creu al pit esquerre), només fan causa comuna amb els feixistes en la lluita contra la república. En el moment de la victòria de la dictadura militar falangista, es convertiran en enemics ferotges com a partidaris d'una restauració carlina i catòlics devots.

Els espanyols intel·ligents parlen de la guerra civil com d'una guerra religiosa amb tots els fanatismes que l'acompanyen. Les dues religions serien el feixisme nacional-socialista i el comunisme internacionalista. Aquesta guerra és purament circumstancial i per primera vegada es desenvolupa a territori espanyol. Els oponents estan més propers en

els seus objectius del que pensen: tots dos volen establir l'estat totalitari, tots dos creuen en el poder absolut de l'estat, on no hi ha cap altra opinió que no sigui la de l'estat. A partir de la seva parentela, es pot entendre la ferocitat de la seva lluita, que no es basa en el pa, sinó en les maneres de creure.

Que aquesta lluita tengui els seus beneficiaris en ambdós bàndols és totalment irrellevant. L'opinió de l'espanyol té molts arguments a favor, i sembla que toca el punt essencial. Ja ho va ser en el passat, quan l'oracle de Delfos, adorat i ricament recompensat per tot el món antic, es va desfer davant de la divinització del pensament estatal romà.

També vist des del poble mallorquí, es confirma que no es tracta d'una lluita dels proletaris exhaustos o incitats contra els seus proveïdors de pa.

El pobre diable d'en Miquel hauria d'estar al costat dels prometedors comunistes si pensàs en la seva pobresa. Però du posada la boina i la creu dels carlistes i va rebre un tret al pulmó en la lluita contra els cinc mil comunistes catalans que van desembarcar a Mallorca.

Ja en els primers dies, els cònsols de Palma varen aconsellar als seus ciutadans que abandonassin l'illa, mentre encara hi havia vaixells de passatgers al port. Primer varen seguir la recomanació els anglesos i els americans, també els francesos. Alguns curiosos es van quedar. Un parell d'alemanys se n'anaren. Els que volien o podien tornar a Alemanya.

Els que s'havien instal·lat al poble, que vivien aquí des de feia anys, alemanys, austríacs, anglesos, van quedar-hi.

Malgrat les moltes molèsties. Es varen confiscar els aparells de ràdio. La central elèctrica només subministrava energia per a les bombes d'aigua, però llum ja no. Es varen haver de fer servir espelmes. Es va apagar la llum del far. Els avions que venien de Menorca, que encara avui està en mans del govern (l'illa té grans fàbriques de sabates i un proletariat!), volaven sobre el poble cap a Palma, i la bombardejaven amb bombes. I mentre estaven en ruta, de vegades deixaven caure bombes, també una vegada sobre el nostre poble més proper [Capdepera]. També varen caure diaris i crides, en què es deia que les bombes havien destruït la central de gas i electricitat de Palma, i en les crides es donava a l'illa un ultimàtum per rendir-se al govern.

La informació sobre la destrucció no era certa. Les bombes que varen caure a Palma només varen causar com a molt alguns danys al paviment del carrer. Els diaris de Palma se'n varen riure, dient que eren llaunes de sardines farcides de petites pedres. I les falses notícies dels diaris catalans semblaven tenir l'objectiu d'excitar les milícies que combatien al continent. Al govern li era igual que els feixistes governassin a Mallorca. El destí d'Espanya es jugava al continent i l'illa havia de seguir-lo, qualsevol que fos el resultat. Però les falses notícies dels diaris de Barcelona sobre la situació a l'illa, que Palma era una mar de flames, que els feixistes atacaven els «esquerrans» mallorquins com uns salvatges (certament, alguns varen ser assassinats i molts empresonats), no varen afectar el govern espanyol, però sí les milícies que lluitaven al continent, amb la intenció de netejar les illes de feixistes.

Eivissa va ser reconquerida tres setmanes després de l'inici de la guerra per un batalló de la Guardia Civil. En tres hores.

Per la campanya de conquesta de Mallorca, a Barcelona es varen presentar 4.000 homes sota el comandament d'un capità Bajo [sic]. El govern català va cedir i va equipar la campanya. El lloc de desembarcament, a cinc quilòmetres del nostre poble de pescadors, es va conèixer en el darrer moment, probablement per traïció del govern de Palma. Amb gran pressa, es va armar amb deu canons una muntanya boscosa que dominava la badia. I varen enviar dos regiments d'infanteria des de Palma per rebre els catalans que arribaven. Aquests regiments avançaven tan lentament que el seu comandant, un coronel, va ser executat en un judici militar.

Amb el suport del foc de supressió d'un creuer de batalla i de dos destructors, els catalans varen desembarcar en quatre grans llanxes amb material de guerra i provisions. Va durar les dotze hores d'una nit molt clara. Perquè tres avions havien bombardejat la muntanya on hi havia els canons amb bombes incendiàries, i el bosc sec va cremar durant vint-i-quatre hores, un immens fanal de flames que s'enlairaven vint metres amunt. En el nostre poble, podíem llegir amb la llum d'aquest foc.

III

Els catalans avançaven molt lentament. Les dificultats eren més grans del que havien imaginat. El terreny obert amb els seus escassos ametllers i la vegetació de llenrisca no oferia gaire cobertura als combatents individuals. I els «esquerrans» que s'esperava que se sumassin a ells no apareixien. (Perquè tots estaven empresonats.) No varen poder arribar al poble més proper al lloc del desembarcament, l'estació de tren de Son Servera, només varen aconseguir avançar uns tres quilòmetres cap a Palma amb molta lentitud. Perquè eren atacats des de totes les mates. Els camins de carro no eren adequats per transportar els canons que portaven. Els catalans no varen poder obrir-se pas cap a una carretera transitable. Varen portar algunes metralladores a l'esquena. Tampoc varen arribar a la línia de tren. Ni tan sols varen poder destruir el telègraf i el telèfon. Durant tot aquest temps, es podia viatjar en tren, telefonar i telegrafiar a través del camp de batalla d'Artà a Palma. Malgrat totes les dificultats, el capità Bajo [sic] no devia ser un bon cap militar. Es va dir que fins i tot després de la retirada a Barcelona, va tenir problemes amb el govern. En quatre setmanes, no havia avançat més enllà de dues hores a peu fins a Manacor, una ciutat amb una població obrera força antifeixista, a trenta quilòmetres del lloc del desembarcament i cinquanta quilòmetres de Palma.

Va ser una forma de guerra extremadament inhumana, que va costar la vida a prop de dos mil persones d'ambdós bàndols. No parl de les atrocitats dels combatents, que pertanyen més al capítol de contes dels horrors, com ara els presoners banyats en benzina i cremats. Sinó de la inhumanitat de qualsevol guerra enmig del bosc, que no coneix ni metges ni l'evacuació dels ferits. Qui rebia un tret a la cama, quedava a terra i es dessagnava. L'equip sanitari dels combatents feixistes del nostre poble consistia en unes poques llaunes, que contenien cotó. La seva coneixença de les armes era escassa. Els estrangers els havien d'ensenyar com portar una arma de foc sense que se'ls disparàs accidentalment. A Palma hi havia un club de jugadors de pilota, un esport basc que requeria força i habilitat. Vuit dels jugadors es varen unir a la lluita; haurien de ser bons llançadors de granades, va pensar el comandant. Cinc varen morir per les seves pròpies granades de mà.

Mai abans havien disparat aquest tipus de projectils. Durant setmanes després de la retirada dels catalans, es varen cercar per boscos i camps els ferits i els morts.

Els catalans varen haver d'evacuar l'illa. Obertament, els mallorquins admeten que no va ser mèrit seu en el camp de batalla. Qualque dia («mañana»), també Bajo [Bayo] Cunetator hauria d'arribat a Palma. Va ser obra dels pilots i aviadors italians. En començar eren tres. Quan vaig deixar l'illa a finals de setembre, eren vint-i-quatre amb ales ratllades de blanc i negre. Sota el comandament de l'aviador italià Grosselli, que va guanyar l'or en acrobàcies aèries en els últims Jocs Olímpics. El govern només disposava de bombarders de doble coberta, que no podien fer res contra els caça-bombarders monomotors i els bombarders de tres motors que baixaven fins als quaranta metres i disparaven.

En una nit fosca, il·luminada només pel resplendor dels esclafits esporàdics dels dos panzers espanyols, els catalans s'embarcaren. Dels quatre gegants de ferro, en deixaren un enrere: havia esdevingut innecessari perquè la seva tripulació havia mort a Mallorca. També abandonaren tota la resta a la platja: dotze canons, quaranta metralladores amb munició, un avió espatllat, muntanyes de farina, pernil, bacallà, conserves, sis màquines de cosir Singer i una impremta. Les sis màquines de cosir s'havien d'utilitzar per confeccionar uniformes per als mallorquins no feixistes que s'apropaven, mentre que la impremta havia de servir per imprimir proclames. Però cap d'aquestes accions es va dur a terme.

Mai abans s'havia buscat fer una campanya tan inútil com aquesta dels quatre mil catalans a Mallorca. A part de l'efecte negatiu dels molts morts i ferits, només va tenir un efecte positiu, i aquest va ser petit: Va canviar la moda de les barbes dels mallorquins, que fins ara s'havien afaitat completament: Molts d'ells es deixen la barba a l'estil de Balbo com a agraïment i entusiasme per la salvació italiana.